

JAMRIK KISS EDIT

„Puszták népe”

A Start munka mintaprogram tanyasi tapasztalatai Csengőd községben

A tanulmány a Bács-Kiskun Megyében lévő Csengőd község tanyás területein végigvitt mintaprogram gyakorlati tapasztalatairól szól, és egy új szemléletű jövőképet is körvonalaz. A már meglévő intézmények – tanyagondnoki szolgálat, Família Szociális Alapszolgáltatási Központ – javasolja a *Tanyaközpont ill. a Famíliaház létrehozását.*

Csengőd község összlakosság száma 2217 fő, a lakosság 21,96 százaléka él a településhez kapcsolódó, szétszórt tanyás területen, 364 lakóépületben. 80 év feletti 27 lakos, akik közül jelenleg 8 fő veszi igénybe ezt a lehetőséget. A közfoglalkoztatott segítők léte a kistelepüléseken új lehetőséget jelenthet a szociális ellátórendszerben, segítségükkel új értelmet nyerhet az esélyegyenlőség, differenciáltabbá és területileg kiegyenlítetté válhat a szociális alapellátások megszervezése. A program hozzájárulhat a foglalkoztatottak számának emelkedéséhez is. Csengőd adottságai és szakmai nyitottsága lehetővé teszik a leírtak megvalósítását egy modell értékű kísérletben, amelynek eredményei országosan is fölhasználhatóvá válnának.

Csengőd község jellemzői

Csengőd Bács-Kiskun Megyében, a Kiskőrösi Kistérségében fekszik, Kecskeméttől közúton mintegy 50 kilométerre délnyugati irányban helyezkedik el. A község területe 48,89 km², összlakosságának száma 2217 fő (2010.01.01.KSH). A terület népsűrűsége 47 fő/ km². Demográfiailag az egyik legkedvezőtlenebb régió, a 60 év feletti lakosság aránya 21,2%.

A Duna-Tisza közötti területen a magyar nép honfoglalása előtti időben, a Kr.e. IV. – Kr.e. III. sz.-ig szarmata-jazigok, a IV. sz.-ban hunok, ezt követően avarok éltek. A hagyomány szerint a község Árpád fejedelem és fia, Solt birtokához tartozott, nevét pedig egy Csenged nevű hűbéres vitézről kapta. Korabeli leírások szerint Kiskőrös, Cebe, Csengőd, Kaskantyú, Páhi és Tabdi településeket a tatárok elpusztították. Csenged lakott településként 1408-ban szerepel először oklevélben. 1444-ben I. Ulászló király a gazdátlan, a királyi jogok eltitkolásával idegenek által

elfoglalt Cenged Pest megyei pusztát eladományozza. A török időkben elnéptelenedett pusztát 1891-ben vásárolták meg, falutelepítés céljára. A parcellázást követően 10 év múlva már saját templomot avatott a falu lakossága. A nagyfokú alkalmazkodó képesség a sok helyről jött, sokféle vallású és kulturájú emberekből egységes közösséget formált.

Az újratelepítés óta 100 év telt el. A község az ezredfordulóra teljes körű infrastruktúrával rendelkezett. Az alapvető víz- és gáz ellátottság mellett 2001-ben elkészült a szennyvízcsatorna hálózat kiépítése is. A falu minden utcája szilárd burkolatú, gondozott.

A községnek 2005-ben elkészült az Egészségterve, 2007-ben a Szociális térképe, 2013-ban pedig a tanyavilágról készült egy új Szociális térkép.

A mai csengődiek azzal a hittel és szeretettel építik községüket, amelyet az őseitől tanultak, akik hitték és tudták, hogy a „semmi közepén” is lehet életet teremteni.

A csengődi tanyás területek és a tanyagondnoki szolgálat

A tanyák a magyar alföldi táj sajátos, jellegzetes táji elemei, szimbólumai. A tanya, a tanyasi települési és gazdálkodási forma Európában is egyedülálló településszerkezeti elem, a magyar nemzeti örökség része, hungarikum.

A tanya, a tanyasi lét érték, bár nem minden korszakban kezelték ekként. A tanyakérdést a közvélemény, a közigazgatás és a politika terepén egyformán övezte már az érdektelenség és a kiemelt figyelem is. A tanyákat a közvélemény a XX. század elején „fedezte fel” – abban az időszakban, amikor érvénybe lépett gróf Klebelsberg Kunó kultuszminiszter 1924-es iskolaépítési törvénye, amelynek köszönhetően kiépült a tanyasi iskolák rendszere is. A tanyakérdés a két világháború közötti időszakban is kiemelt téma maradt. Ezt követően néhány, fejlesztési célú koncepciót kivéve inkább a tanyák megszüntetésében gondolkodtak. Az 1960-as évek végén viszont társadalmi mozgalom indult a tanyák villamos energiával való ellátása és a tanyai kollégiumok létrehozása érdekében.

Térségünkben, így Csengődön is megfigyelhető, hogy 1990 óta nem csökken a külterületi népesség aránya, és ez a tendencia az újratanyásodást, a tanyai életmód reszocializációjának erősödését jelzi.

A tanyák több mint egyharmadán időseket, megélhetési gondokkal küszködőket vagy hajléktalanokat találunk, akiknél magasabb a társadalmi kirekesztettség veszélye. A városokból tanyára kiköltöző családok egy részénél (szociális migráció) a kiváltó ok a hátrányos szociális helyzet, és azt remélik, hogy az olcsóbb tanyai életvitel, a mezőgazdasági termelés segíthet majd rajtuk. Itt fontos megjegyezni, hogy ezeknek az embereknek sem termelőeszközeik, sem szaktudásuk nincs, így a szociális helyzetük gyakran tovább romlik. Az infrastruktúra elmaradottsága, a közlekedés, villany, víz hiánya napjainkban is sok helyen teremt esélyegyenlőtlenséget. Az infrastrukturális adottságokból kifolyólag az itt élők hátrányos helyzete, kirekesztettsége lényegesen rosszabb, mint a telepü-

léseken élők. Nagyk a távolságok, nincsenek megfelelő közlekedési eszközeik és az időjárási viszonyok is elzárhatják a tanyát.

A téma aktualitását igazolja, hogy napjainkban ismét élénk érdeklődés övezi a tanyavilágot:

1989-ben Kemény Bertalan civil keretek között, a Falufejlesztési Társaság keretében kezdte el megszervezni a falugondnokságot. A Falufejlesztési Társaság 1989-ben javasolta a falugondnoki rendszer bevezetését, amely a mai tanya- és falugondnoki hálózat alapját képezi. A Népjóléti Minisztérium 1991-ben kapcsolódott be a falugondnoki programba.

- 1997 – megalakult a Falugondnokok Duna – Tisza Közi Egyesülete.
- 2002/2003 - 2005 – Tanyakutató program indult Tanyakollégium elnevezéssel, a Szent István Egyetem és az MTA Regionális Kutatások Központja Alföldi Tudományos Intézete közös szervezésében.
- 2007 – megalakult a Magyarországi Tanyákon Élők Egyesülete (MTÉE)
- 2009 – az Országgyűlés határozati javaslatot fogadott el a tanyák és tanyás térségek megőrzéséről, fejlesztéséről.
- 2011. 09. 01.-én elindult a Tanyafejlesztési program, melynek kiemelt célja a tanyarendszer korszerű megújítása, valamint az ott élők helyzetének, gazdálkodásának támogatása.
- 2013 – jelenleg több mint 1300 tanya- és falugondnok működik az országban, a falu- és tanyagondnokság bekerült az Európai Unió legjobb gyakorlatai közé.

A tanyák lényegéhez tartozik az egymásrautaltság, a természeti-társadalmi környezet iránti felelősség és az elődök hagyományaihoz való kötődés. A csengődi tanyagazdaságokban magyar és szlovák cselédek dolgoztak, akik elfogadták, befogadták egymást, tisztelték egymás kultúráját. A csengődiek, miután meggyőződtek arról, hogy a laza, homokos talaj előnyös és jövedelmező vállalkozás lehetőségét rejt, 1909 táján szőlőtelepítésbe kezdtek. Gróf Klebelsberg Kunó már említett törvényének köszönhetően a területen két tanyasi iskola épült fel. Az 1937-ben Kullérban oltárfülkével, tanítói lakással épített iskola ma is megvan, itt tartjuk már hagyományosan, közel egy évtizede a Tanyafórumot.

Csengőd külterülete 47,2 km², a lakosság 21,96 százaléka él a településhez kapcsolódó, szétszórt, tanyás területen, 364 lakóépületben. A külterület lakott helyei Bucka, Kullér, Tibold, továbbá Kiscsengőd, Erdőalja, Kaszálódűlő. A két tanyagondnoki szolgálat a Família Szociális Alapszolgáltatási Központ intézményébe integráltan működik, mint önálló szakmai egység. A szolgáltatást gépjárművel látják el.

1. táblázat A tanyán élő lakosság demográfiai összetétele

I. KÖRZET DEMOGRÁFIAI MUTATÓI					
	0–18 év	19–59 év	60–69 év	70 felett	Összesen
Kiscsengőd	58	98	27	26	209
Erdőalja	2	10	0	0	12
Kaszálódűlő	3	7	0	2	12
Összesen	63	115	27	28	233
II. KÖRZET DEMOGRÁFIAI MUTATÓI					
Bucka	80	71	18	7	176
Tibold	9	28	5	5	47
Kullér	17	23	9	10	59
Összesen	106	122	32	22	282
Mindösszesen	169	237	59	50	515

A tanyagondnoki szolgálat Csengődön 2005 márciusától működik. A szolgálat a gyakorlatban sikeresen beváltotta a hozzáfűzött elképzeléseket és népszerű ellátási formává vált a külterületen élő közösség életében. A szolgálat 2006 óta, rendszeresen szervezi a Tanyafórumokat, ahol a megjelentek és a meghívottak aktualizálják az igényeket, beszámolnak arról, hogy a különböző kezdeményezések milyen eredményt hoztak a közösség életébe. 2007-ben a Tanyafórumon azt kérték a tanyasiak, hogy alakítsanak ki egy új tanyagondnoki körzetet. Ez 2008-ban létre is jött. Kialakítását egyértelműen a szociális ráutaltság, emellett az a tény is generálta, hogy az itt élők döntő többsége egyre kevésbé képes a szükségleteiből származó igényeit segítség nélkül kielégíteni.

Így két körzet alakult ki: Bucka, Kullér, Tibold illetve Kiscsengőd, Erdőalja, Kaszálódűlő.

Mindkét tanyagondnok szakképzett, egyikük ezen felül még szociális gondozó és ápoló képzettségű is. A minőségi ellátás szempontjából nagyon lényegesnek tartom, hogy tevékenységüket hivatásnak tekintik. Mindketten alapos ismerői a külterületnek, az ott élőknek, így hatékonyan segítik az arra rászorulókat. Munkájuk összetett, mert túlmutat a fontos, napi feladatok ellátásán. Érzékenyek a rájuk bízott emberek gondjaira, szeretettel és együttérzéssel fordulnak a tanyasi lakosság felé, és azonnal szerzik a változásokat. Így a felmerülő gondok gyorsan, rugalmasan orvosolhatók, hiszen erre garancia a kiterjedt kapcsolatrendszerük. Számukra kiemelt fontosságú a tanyasiak nagyobb létbiztonságának megteremtése, munkához jutásuk segítése, a közösségfejlesztés, az életminőség emelése.

Az önkormányzat és szociális intézménye kiemelt figyelmet szentel a külterületen élő lakosság, és kiemelten az idős korcsoport biztonságának, az esélyegyenlőség növelésének, ezért mindannyian örömmel fogadtuk a Kiskőrösi Rendőrkapitányság indítványát, hogy fogjunk össze az itt élő emberek érdekében. A Községházán lezajlott megbeszélésen a rendőrség képviselője, a polgármester, a jegyző, a Csengődi Önvédelmi Egyesület

vezetője és a szociális intézmény vezetője is részt vett. Ekkor (2007-ben) indult útjára a Puli Tanyaőrző Szolgálat is. Ezzel talán az országban elsőként alakult meg egy olyan csoport, amelynek szívére a bűnmegelőzés, a biztonság, a felderítés, az odafigyelés, a szociális biztonság fokozása és egy problématerkép elkészítése a tanyavilágban. A Puli egyik kulcsfigurája a tanyagondnok, aki napi rendszerességgel tartózkodik a külterületen, és közben közvetítőként van jelen a programban részt vevők között. Az együttműködés hozadéka, hogy közvetlen kapcsolat alakult ki a lakosság és a rendőrség között, de ami talán még lényegesebb: barátként tekintenek rájuk a külterületen élők. A közvetlen kapcsolat megkönnyíti az információáramlást, amely a bűnügyek felderítésében is hasznos.

2013-ban elkészült tanyavilágunk új szociális térképe. A lakossági adatfelvétel a tanyákon zajlott, a válaszadók otthonában. A kiválasztás, a mintavétel véletlenszerű volt, és a résztvevők heterogén csoportot alkottak. A két tanyagondnoki körzetben a tanyagondnokok napi munkája döntötte el, hogy kik lesznek a válaszadók. A vizsgálat eredményeit felhasználjuk a napi gyakorlatban, illetve ezek hatást gyakorolnak a helyi szociális szolgáltatások tervezésére is.

A Família Szociális Alapszolgáltatási Központ

1985-ben, az országban elsőként induló kis települési Családsegítő Központból alakult ki a mai Família Szociális Alapszolgáltatási Központ, amely hat, alapszolgáltatási tevékenységet végző intézményt jelent. Fenntartója Csengőd Község Önkormányzata.

Az intézmény közel három évtizedes múltja már önmagában is érték, ami mutatja az itt élők emberségét, egymásra figyelését, hiszen a falu vezetése társulás formájában hozta létre a központot, közpénzből, a régi patika épületének felújításával és kibővítésével. Az intézmény minden dolgozója szakképzett, és közel a felének több végzettsége is van. A szakmai tevékenységek körében a következő alapellátási formák találhatók: Szociális étkeztetés, Házi segítségnyújtás, Idősek nappali ellátása - Idősek Klubja, Családsegítő szolgáltatás, Gyermejkölési szolgáltatás, Tanyagondnoki szolgáltatás. Klienseink számára folyamatosan biztosított a jogi és mentálhigiénés tanácsadást is.

Egy település szociális kultúrájának, ellátottságának alapját az önkormányzat és testületének viszonya teremti meg. Jól működő intézmény csak ott van, ahol a szociális szférát értéként, a szakembereket partnerként kezelik – és ez Csengődön megvalósul. Az intézmény működését és ez által szakmai tevékenységét nagy mértékben segíti az önkormányzat szociális érzékenysége. Közös feladatunknak érezzük, hogy folyamatosan figyelemmel kísérjük a lakosság gondozási igényeit, és növeljük a település minden lakójának szociális biztonságát. Annak ellenére, hogy Csengőd alacsony lélekszámú település, fontosnak tartjuk, hogy hivatásunkat minél magasabb szakmai színvonalon műveljük, és nyitottak legyünk az új, jobbitó szándékú kezdeményezésekre. Ezért csatlakozott az önkormányzat és intézménye a Start munka mintaprogramhoz.

A Start munka mintaprogram tanyasi tapasztalatai Csengőd községben

A Start munka mintaprogram újdonsága az volt számunkra, hogy közfoglalkoztatottak bevonásával valósul meg egy kiegészítő segítségnyújtás. Csengődön így 5 fő kezdhetette meg a tevékenységet, akik közül kettőnek szociális gondozó és ápoló végzettsége van.

A településen összesen 85 nyolcvan év fölötti lakos él. A kérdőíveket 73 fő töltötte ki, közülük tanyán él 27 fő, és jelenleg 8 fő veszi igénybe ezt a lehetőséget.

A Família Szociális Alapszolgáltatási Központ minden szakembere napi szinten kapcsolatban áll a segítőkkel. Támogatjuk a munkájukat, de rendszeresek a velük folytatott segítő beszélgetések is. Érdemes kiemelni, hogy a szakmai végzettséggel rendelkezők sokkal előnyösebb helyzetben vannak, mint laikus társaik, mert a felmerülő problémákat szakszerűen tudják kezelni.

Az elmúlt hat hónap is igazolta, hogy mennyire fontos az idős korcsoport mentális segítése. Magyarország népességének öngyilkossági rátája magas, ezen belül is kiemelkedő a Dél-Alföld lakosságának öngyilkossági hajlandósága. 2002-ben a 100 000 emberre jutó öngyilkosok száma országos viszonylatban 28 volt, legmagasabbként a Dél-Alföldön 38,5 fő. A férfiak öngyilkossága négyszer gyakoribb a nőkénel, és a legjellemzőbb a falvakban illetve a külterületeken élők körében.

A rendszeres látogatások csökkentik a magány érzését, olykor még a családot is pótolják, de mindenképp egy új kapcsolódási lehetőséget biztosítanak a külvilággal. A segítőkkel való, folyamatos együttműködés intézményünk számára is fontos, hiszen általuk tovább bővült a Szenior jelzőrendszerünk, amelynek aktív tagjai az „Életet az éveknél” Nyugdíjasklubok Bács-Kiskun Megyei Egyesületének Csengődi csoportja, a Mozgáskorlátozottak Bács-Kiskun Megyei Egyesületének Csengődi csoportja, de maga a lakosság is.

A program egyben igazolja a településünkön 2005-ben elindított Szenior jelzőrendszer megalapozottságát is. Ezzel kapcsolatban a következő szakmai célokat fogalmaztuk meg:

- a község területén élő idős korcsoport egyetlen tagja se maradjon ki az őt érintő szociális alapszolgáltatásokból,
- növeljük a korcsoport szociális biztonságát,
- mentális gondozással enyhítsük az érintettek jellemző elmagányosodását,
- emeljük a 60 év feletti korcsoport egészségkultúráját,
- biztosítsuk az idős korcsoport tevékeny részvételét saját sorsának alakításában,
- tudatosan építsük a generációs kapcsolatokat,
- és növeljük a saját otthonban, méltósággal eltölthető életévek számát.

Ezzel a helyi kezdeményezéssel elértük azt, hogy akinek szüksége van házi segítségnyújtásra, az be is kerül az ellátásba. Ezt igazolta Jeneiné dr.

Rubovszky Csilla vizsgálata is, miszerint Csengődön nem mutatkozott többletigény a házi segítségnyújtásra.

Saját, több évtizedes tapasztalatunk alapján elmondható, hogy ha egy községben nem pénzt vivő mostohagyerekként kezelik a szociális szférát, értéként viszonyulnak az idős korcsoporthoz is, akkor a szakemberekkel korrekt módon megoldható a szociális alapszolgáltatás, ahogyan Csengődön is.

Am az is tény, hogy ez nem mindenhol igaz. A Kiskőrösi Kistérségi Iroda 2006-ban készült felmérése alapján, még a települések viszonylatában is megoldatlan a szociális alapszolgáltatási feladatok ellátása, ami egyben azt is jelenti, hogy a külterületi lakosság esetében az esélyegyenlőség valóban az utópiák birodalmába esik. A felmérésből kitűnik, hogy a térség önkormányzatai vegyesen tesznek eleget az alapellátási kötelezettségeiknek.

Jellemző a szociális koncepciók és térképek hiánya, vagy az, hogy ezek csak a szociális ellátások egy részével foglalkoznak.

Megállapítható, hogy a szociális szférában a törvények által előírt kötelezettségek – pl. alapszolgáltatások biztosítása, esélyegyenlőség biztosítása – és a valóság között elég nagy szakadék tátong. Ebben az elmúlt évek sem hoztak lényeges előrelépést, a jelent is jellemzi az egységes koncepció hiánya. Nincs egy egységes, kidolgozott fejlődési, haladási irány, tervezhetőség, követhetőség. Kezdetlegesen és nehezen valósulnak meg az együttműködések, minimális a szakmai párbeszéd.

Meglátásunk szerint a Start munka mintaprogram által indukálható lenne egy pozitív változás a kistelepülések tekintetében, ahol fontos szerephez juthatnának a közfoglalkoztatott segítők.

Hogyan tovább?

Tanyaközpont

A hazai népesség 17 százaléka 2000 lélekszám alatti településen él. Sajnálatos, hogy magas azoknak a kistelepüléseknek a száma, amelyek nem biztosítják a szociális alapellátások törvényi minimumát sem. Meglátásom szerint a településeket illetően érdemes lenne szociális ellátási területekben gondolkodni. Térségünk Homokhátságához tartozó településein a külterületi népesség aránya átlagosan 18 %, ami mintegy 6000 külterületen élő ember jelent. Az egy-egy térségben dolgozó szakemberek meghatározhatnák a rendszer szükségleteit, fejlesztendő részeit, és kidolgozhatnának egy olyan koncepciót, amely összhangban áll a különböző területi szintek stratégiájával.

Egy ilyen koncepció tartalmi elemei:

- az adott térség, település helyzetelemzése,
- az ott élők szociális szolgáltatások iránti igénye,
- az ellátási kötelezettség teljesítésének mértéke,
- a szolgáltatások ütemterve,
- a működtetés, finanszírozás, fejlesztés feladatai,
- együttműködési lehetőségek,
- új ellátási formák bevezetése.

Az ellátási területek szintjén való tudatos, koncepciózus szakmai összefogás a következő lehetőségeket biztosíthatná:

- ésszerűbbé válna a források felhasználása,
- a szociális szolgáltatások fejlesztése növelhetné a helyi foglalkoztatást,
- új intézmények, ellátási formák jelenhetnének meg - a korszerkezet öregedő, a külterületen élők között az idősek aránya magas, és ez a tény részben speciális szociális ellátási feladatokat von maga után,
- célirányosabbá válna a partneri viszony kialakítása az egészségügyi, oktatási, foglalkoztatást segítő szervezetekkel, egyházakkal, non profit szervezetekkel, ellátottak érdekképviselői szervezeteivel, önkéntesekkel,
- több pályázati lehetőség lenne kihasználható - a tárgyi feltételek javulhatnának,
- javítható lenne a szociális szféra ismertsége-elismertsége a médiákban.

A tanyai lakosság életminőségének javítását, esélyegyenlőségének növelését, a szociális, az egészségügyi alapellátások kiterjesztését, elérhetővé tételét, a közösségi, információszerzési, és kulturális igényeinek kielégítését biztosíthatnák a Tanyaközpontok.

Klebensberg Kunó minisztersége idején alakult ki az 5 km-es körzetekben működő tanyasi iskolák rendszere, amelyek nemcsak az írástudatlanság felszámolásában voltak kiemelkedő jelentőségűek, de közösségi térként is működtek. Tehát van már egy bevált, kipróbált, jó gyakorlat, amelyet csak a mai igényekhez, lehetőségekhez kellene hangolni.

Egy ilyen Tanyaközpont kialakítása a lehetőségek széles spektrumát biztosíthatja:

1. *Helyet adhat a szociális, és az egészségügyi alapellátásoknak, mobil szakember-csapatoknak.*

2. *Betöltheti az információs központ szerepét, biztosíthatja a számítógép, internet használatát.* A számítógép minden korcsoport számára kinyithat egy olyan ablakot a világra, amelyből nemcsak informálódni, de tanulni is lehet. Egyre inkább használatos az E-learning, amely az elkallódás helyett lehetőséget, hivatást adhatna a szegény sorban élő fiatalok számára.

3. *Az alapvető élelmiszerek beszerzési helye lehet, illetve a gazdálkodó tanyasiak árusíthatnák itt a terményeiket.* A külterületi lakosság életminőségének javítását, komfortérzését nagy mértékben segíthetné, ha a tanyaközpontban is hozzájuthatnának alapvető, tartós élelmiszerekhez, használati cikkekhez. Egy ilyen „tanyabolt” arra is alkalmas, hogy az egészséges táplálkozás igényét is kialakíthassuk, hogy fölhívja a figyelmet olyan élelmiszerekre, amelyek árban is megfelelőek és a szervezet számára is hasznosak. A már működő tanyagondnokok számára sem közömbös, hogy a rászorulóknak beszerzéseit hol tudják intézni, a helyszínen, vagy többlet üzemanyagot használva, a településen.

4. *Közösségi térként működhet a tanyasi lakosság részére: otthon adhat közös rendezvényeiknek, találkozásaiknak, helyet biztosíthat a kialakuló civil szervezeteknek, érdekképviselőteknek, de akár rekreációs területként is használható – játszótér, sportpálya, stb.*

5. *Felnőtt képzések, átképzések helyszíne lehet.* A tanyaközpont ideális helyszíne lehet annak, hogy tanulhassanak olyasmit az itt élők, ami

érdekli őket, amit hasznosítani is tudnak a napi életükben. Itt kiemelném annak a lehetőségét, hogy a tanyákon és a településeken is élnek olyan emberek, akik örömmel átadnák tudásukat, jártasságukat. Mivel sok, a városból kiköltözött szociális problémákkal küzdő család él tanyán, úgy, hogy most tanulja, tapasztalja csak ezt a világot, kultúrát, számukra a több generáció óta itt élők nagyon hasznos dolgokat tudnának átadni. Sikeres lehet egy varrás-, kézimunka oktatás, de akár egy főzőtanfolyam is.

A férfiakat meg lehetne tanítani az állattartásra, növénytermesztésre, hogy nagyobb eséllyel, jobban boldogulhasson a család. Megfelelő létszám esetén végzettséget adó képzések is szervezhetőek, növelve ezzel a munkába állás lehetőségét.

6. *Hálóhelyek kialakításával kritikus időszakokban helyet adhatna a károsultaknak, rászorulóknak, a magányos, idős embereknek.* Megfelelő háló- és tisztálkodási helyek kialakításával krízishelyzetben menedéket nyújthatna olyan idős vagy más okból rászorulóknak számára, akik a kritikus időszakot itt emberi körülmények között átvészélhetik. Ez nagyon lényeges, mert a gyakorlat is igazolja, hogy képtelenség otthonba juttatni egy olyan, tanyán élő embert, akinek nagy hideg idején befagy a kútja. Jó esetben, ha van a tanyagondnok, bekészíti a fát, visz vizet a településről, bevásárol. De ahol nincs?

Krízisben lévő családok, egyének is elhelyezhetővé válnának.

7. *A turizmusba, vendéglátásba is bekapcsolódhat, táboroknak adhat otthont, konferenciák helyszínéül is működhet.* A táj adottságai, természeti kincsei olyan értékeket képviselnek, amelyek Európában is egyedinek számítanak. Amennyiben egy tanyaközpontban kialakítják a megfelelő szálláshelyeket, ideális terepe lehet a turizmusnak, vendéglátásnak, konferenciák helyszínének. Egy olyan természetközeli miliót találnának itt az idelátogatók, ahol meg is tapasztalhatnák a tanyasi életformát, részt vehetnének akár a háziállatok etetésében, gondozásában, kertészkedésben, vagy télen egy disznóvágáson. Gyermekük részére különböző tematikájú táborokat lehetne szervezni, akár a nyári, akár a téli szünet idején.

A Tanyaközpontban a közfoglalkoztatott segítők láthatnák el a közösségszervezést, a programok koordinálását, bonyolítását, a szociális, egészségügyi, kulturális és egyéb közérdekű információk, hírek, tudnivalók átadását, a hirdetőtábla folyamatos aktualizálását, amely tartalmazza az orvosi ügyeletet, gyógyszerértári nyitva tartást, hivatalok félfogadását, lényeges menetrendeket, a külterületi és belterületi rendezvények idejét, helyszínét, stb. – szorosan együttműködve a tanyagondnokkal.

A Tanyaközpontok szakmai működését célszerű lenne olyan településekhez csatolni, ahol működik szociális alapszolgáltatási központ, legalább a következő alapszolgáltatásokkal: étkeztetés, házi segítségnyújtás, nappali ellátás, gyermekjólét, családsegítés, tanyagondnoki szolgálat. Az alapszolgáltatási központokhoz való csatlakozást az ellátandó lakosság-szám, illetve a földrajzi elérhetőség szerint célszerű mérlegelni. Ellátási szempontból az 1200-1500 fő lehet egy kiindulási pont, a közlekedési szempontok szerint pedig a 20 percen belüli elérhetőség gépjárművel.

Célszerű lenne úgy kialakítani egy tanyaközpontot, hogy annak része legyen egy szolgálati lakás is, amelynek gazdája segítené a működést,

az állagfenntartást és az őrzést. Szeretném kiemelni, hogy egy ilyen feladatkör ellátásához a szakmai végzettséggel azonos fontosságú, hogy a feladattal megbízott személy át is érezze a felelősséget a rábízott emberekért, a kialakított környezetért, és nem utolsó sorban szeresse az itt élő embereket, a tanyát, a tanyasi létet.

A tanyás területeken magas arányú a szociális és mentális problémákkal küszködők aránya, ezért az esélyegyenlőségének javítása érdekében létre lehetne hozni egy mobil szakember-csapatot is, amelynek tagja lehetne a családsegítéssel, gyermekjóléttel, mentálhigiéniével/pszichológiával foglalkozó szakember, és nem utolsó sorban egy védőnő. A külterületen élők részére ez a következő előnyökkel járhat:

- enyhíti a képzett szakemberek hiányát,
- a team munkaideje maradéktalanul kihasználható,
- költséghatékony,
- változtat a jelenlegi gyakorlaton, a team megy a területre, nem a külterületeken élőket szállítják be szakmai központokba.

A mobil csapat szakemberei a következő alapellátásokat biztosíthatnák egy Tanyaközpontban:

Szociális vonatkozásban:

- szociális információs szolgáltatás,
- családsegítéssel, gyermekjóléttel kapcsolatos tanácsadás, esetkezelés,
- aktív korú munkanélküliek hatékonyabb követése és reintegrálásának segítése,
- mentális segítségnyújtás, életviteli tanácsadás.

Egészségügyi vonatkozásban:

- a külterületen élő gyermekek egészségi állapotának fokozott követése,
- életmód tanácsadás,
- felnőtt lakosság egészségfejlesztése.

Mivel a Tanyaközpont új elemként jelenhet meg az alapszolgáltatások között, így a fenntartásnak, működtetésnek a jelen pillanatban sem a személyi, sem a dologi kiadásokat érintően nincs finanszírozása. A Start munka mintaprogram a személyi kiadásokat válthatná ki, és az itt foglalkoztatott segítők értékes munkát végezhetnének a tanyasi közösség számára.

Famíliaház

Folytatva az előző gondolatsort, amennyiben megvalósulnának az intézményhez kötött szociális ellátási területek, úgy egy-egy területen kialakíthatók lennének a Famíliaházak, amelyek megvalósíthatnák a házi segítségnyújtás egy emelt szintjét az otthon közeli ellátásban, továbbá tehermentesíthetnék a költségesebb fenntartású szakellátást.

A Famíliaház szó szerint a saját otthon falait tágítaná ki. Minden tele-

pülésen lehet találni olyan családi házat, amely ha tiszta, fűthető, van benne folyóvíz. Kiemelve, hogy ez sok esetben lényegesen különb minőséget képviselne, mint egy düledező tanya, a minimális létszám- és szak-képzettségi igény mellett – a közfoglalkoztatott segítők bevonásával -- az idős, főleg külterületen élő emberek számára sokat jelenthetne. Bár ez a mi jelen törvényi elvárásainknak nem felel meg, de mindenképp humánusabb, mint egyedül, egy sokszor düledező tanyán betegen feküdni, és nap mint nap várni a házi segítségnyújtást. Egyébként az a tapasztalatom, hogy az idős, beteg, krónikusan rossz állapotban levőknek vidéken végképp nincs sok lehetőségük, hiszen a kórházak akut betegellátásra valók, a betegek otthonba nem kerülhetnek be, a hospice holdnyi távolságra van tőlünk – egy Famíliaház viszont jól kiszolgáltatná ezt az igényt, és biztosítaná az ott élők emberi méltóságát.

Csengődön működött egy időben Gondozóház, így azokból a tapasztalatokból tudjuk, hogy olyan idős emberek is szívesen költöztek be, akik magányosan éltek. Mentálisan pozitív hatást gyakorolna a családi légkör, a biztonság megélése.

A Famíliaházban nagyon sok feladatot láthatnának el a közfoglalkoztatott segítők, így általuk realizálható lenne a fenntarthatóság, mint gazdasági, mind társadalmi szempontból, tehát forráskímélő, költséghatékony működtetésű, az erőforrásokat jövőorientáltan, hatékonyan felhasználó modell jöhetne létre, amely a bentlakásos elhelyezési igényt akár ki is válthatja.

Az intézmény szociális alapszolgáltatásokat is nyújthatna, megoldhatná az étkeztetés, szükség esetén a házi segítségnyújtás gondját, a gondozásra-ápolásra szorulóknál, továbbá biztosíthatná az idősek nappali ellátását, tehát idősek klubjaként is működhetne.

Meglátásunk, tapasztalataink alapján úgy gondoljuk, hogy a fentieket érdemesek továbbgondolni, mivel a napi gyakorlat is azt igazolja, hogy a szociális gondok maguktól nem oldódnak meg, inkább továbbgyűrűznek.

Jamrik Lajos fotói:

